

„Naš jezik...“: pitanje norme i standardnoga jezika kod gradišćanskih Hrvatov

Katharina Klara Tyran

Vječna tema, ka gradišćanske Hrvate i Hrvatice spohadja jur stoljeća dugo – je jezik. Citat u naslovu je svisto tako kratak – jer „naš jezik“ ćemo najti kao spojnicu u toliki teksti ki se bavu pitanjem jezika iz bilo koga gledišća. Isto tako lipo kaže, da se jezik gleda kao ča, ča spaja neku grupu – u ovom slučaju gradišćanske Hrvate i Hrvatice –, a u istom mahu pripada toj grupi.

Kanim u ovom članku dati

1. za početak neke okvirne crte jezične situacije i jezika gradišćanskih Hrvatov i Hrvatice,
2. se onda osvrnuti u grubu crtu na to kako se je razvio,
3. diskutirati put do normiranja gradišćanskohrvatskoga jezika i jače fokusirati na djelovanje dvih „velikanov“ – Ignaca Horvata i Ivana Dobrovića – i tim pokazati, ki antagonizmi se skrivaju u toj cijeloj diskusiji,
4. i za kraj kanim pogledati – ufam se ipak optimistično – u budućnost.

1. Osnovne crte „našega jezika“

Hrvatski jezik u današnjem Gradišću, i u susjedni pokrajina, se dandanas uglavnom naziva gradišćanskohrvatskim jezikom. Ta glotonim, dakle naziv jezika prezentan je od normiranja, do onda se koristilo samo 'hrvatski jezik'. U upotribi na samom tom jeziku ćemo zapravo još čudakrat najti samo glotonim 'hrvatski', ali u nimškom kontekstu moremo u zadnji desetljeći skoro svenek samo još najti 'burgenländischkroatisch' – kako i piše na korici Rječnika, ter je po tomu prema mojoj ocjeni pravilni glotonim – ili novije 'burgenlandkroatisch', ča je po mojoj ocjeni pogriška, ka nam se je pošmuljala i ka je djelomično i uvjetovana austrijskom politikom.

Tako su naprimjer brojidbe sve do 2001. ljeta uopće samo pitale za hrvatski jezik, a stoprv onda se javlja razlika 'burgenlandkroatisch – kroatisch'. To je sigurno prouzrokovano raspadom srpsko-hrvatskoga jezika, i moram naglasiti da je i ta diskusija nehoteć ostavljala trage u jezičnom pitanju gradišćanskih Hrvatov.

Gradišćanskohrvatski je dio južnoslavenskih jezika i razlikuje se po osnovnom narječju od hrvatskoga standardnoga jezika – jedan ima čakavsko-ikavsko-ekavsku osnovu, a drugi novoštokavsko-ijekavsku. Svakako ali spadja u sridnjojužnoslavenski dijasistem, dakle u skupinu govorov i jezičnih varijantov. Mogli bi ga svrstati i kao jednu varijantu hrvatskoga jezika.

Gradišćansko-hrvatski ima u prispodobi s hrvatskim standardnim jezikom jače uticaje iz mađarskoga i nimškoga jezika, pred svim u rječniku, ali i u sintaksi. U morfologiji gradišćansko-hrvatski čuva neke arhaizme, kao na primjer nastavke imenic u množini, koje se danas u hrvatskom standardnom jeziku već ne pozna. I prozodijski sustav je drugačiji, dakle naglasak se razlikuje.

Ta naziv jezika sada more već čega značiti: s jedne strane obuhvaća različne govore i narječja u pokrajini, i ako bi u ovom kontekstu jače pledirala za terminologiju „hrvatski jezik u ... današnjem Gradišću, bivšoj zapadnoj Ugarskoj, itd.“. S druge strane je jasno glotonim za normirani jezik.

2. Razvitak „našega jezika“

Ako kratko rekapituliram važne stanice naše jezične povijesti imamo u svakom slučaju na prvom mjestu rukopisne pribilježbe u »*Klimpuškom misalu*« iz 1564. ljeta, koje su fascinante po tome da moremo najti tri pisma pak i različne jezične idiome u nji. Pismena tradicija je dugo bila u ruka farnikov, svećenikov, vjerskih ljudi, koji su ali kroz stoljeća marljivo pisali i sastavljali, naravno pred svim vjersku literaturu, molitvenike, jačke i slično. Kasnije se onda i pojedini učitelji uključuju u pisanje, isto čudakrat s poučnim tekstima. Pisalo se u različni varijanta hrvatskih govora ovdašnjih krajeva, ali pisalo se je najveć na čakavskom, a pred svim na onoj jezičnoj formi, koja se je koristila i još koristi u sridnjem Gradišću i na Hati i Poljanci.

Dugo su oni, koji su pisali, to činili onako, kako su mogli i kanili, ali to vrijeda već nije odgovaralo općenitom duhu – probila se romantika sa svojim konceptom etničkih i nacionalnih zajednica, koje kao takove rekuriraju na skupni jezik – ali de facto se je ta skupni jezik čudakrat stoprv morao definirati, nije bio sâm po sebi razumljiv. Učni ljudi širom Europe su se sastali i diskutirali, kako bi ti skupni jezici mogli izgledati i počeli su ih normirati. A normiranje samo po sebi svenek znači pravila, koja nikada ne moru sve obuhvatiti, nego se mora odlučiti iz različnih mogućnosti i odabrati varijantu, i ju staviti na prvo mjesto. Isto tako se moraju odrediti granice, za koga valja ta novostvoreni skupni jezik. Ako si pogledamo situaciju u južnoslavenskom jezičnom području, vidimo na primjer, da nije bilo od svega početka jasno, koja jezična forma za koga neka valja kao standardni jezik. Jezično pitanje je onde bilo povezano u općem južnoslavenskom duhu, ča je peljalo do normiranja štokavskoga narječja za standardni jezik. A danas gledač unajzd se isto čudakrat stavlja u pitanje, ča se je onda stalo?

Ča su takovi razvitki širom Europe ali značili za gradišćanske Hrvate? U tadašnjoj zapadnoj Ugarskoj je sredinom 19. stoljeća kumaj koji znao, ča se odigrava u južnoslavenskom jezičnom pitanju, a ovo je razdoblje, sigurno, odlučujući rez ili prelomna točka za jezično pitanje gradišćanskih Hrvata do današnjega. I pisani i razgovorni jezik Hrvata u tada zapadnougarskoj krajini je od sada samo još valjao kao „dijalekt“. Jer i to je bio važan aspekt pojavljivanja standardnih jezika – druge jezične forme su dostale status „samo“ narječje, „samo“ dijalekt i odstupanje od norme, koja je bila smatrana kao znak „moderne“.

Kod gradišćanskih Hrvata se je pitanje normiranoga jezika javilo dost kasno. Uza to je važno naglasiti, da gradišćanski Hrvati i njeve elite u 19. stoljeću nisu participirali u pitanju

normiranja jezika kod Hrvatov, nego su ga djelomično na rubu recipirali. Ipak, i ovde su neki akteri počeli diskutirati, argumentirati da zajednica treba jedan skupni jezik. A kako su ti akteri nadalje bili pred svim duhovnici i učitelji, su diskusije ostale u jako uskom okviru. Falio je ovde širi sloj građanstva, koga su druge etničke grupe imale. A iako su duhovnici i učitelji imali dost dobru filološku izobrazbu, je sigurno ipak i falilo znanstveno potkovanih glav. Tako su početki ove diskusije ostali dost sporedni, rudimentarni, marginalni.

Ali: Neki od njih zagovarali su priključiti se južnoslavenkomu gibanju, ilirskom gibanju, čiji su protagonisti ončas još diskutirali kako daleko seže ta skupnost. I neki iz naših krugov su kanili postati dio te skupnosti, pred svim i u jezičnom pitanju.

Tada su se ali jedino u pravopisnom pitanju i Hrvati zapadnougarskoga područja odlučili orijentirati na jezični reforma, ke su se krojile u Zagrebu: preuzeli su pisanje dijakritičnimi znaki (Gajicu) umjesto ugarske ortografije za pisanje slavenskih glasov. No, prevladavajuća spojka 19. stoljeća – jezik + nacija – kod gradišćanskih Hrvatov kao takova nije postojala.

Pitanje standardnoga jezika se onda javlja početkom 20. stoljeća po Prvom svitskom boju, kada se i kod Hrvatov u bivšoj zapadnoj Ugarskoj javlja svist, da je neka vrsta normiranoga jezika važna i odlučujuća za „narodni opstanak“. Ka jezična forma neka to bude, normirani štokavski ili domaći čakavski, se je dugo diskutiralo. Prve diskusije u ovom pogledu nam naime jur kažu, da su akteri u ovom pitanju dost nesložni, ponekad i sami sa sobom.

Gledajmo na primjer na slavnoga Miloradića, ni on sām nije imao jasan stav. U neki njegovi pjesma kao na primjer u „Naš jezik“, još hvali „ov vijeke stari jezik“ ki i „prez škole i knjig“ valja kao „mudrosti pun ormar“, koga se ne treba sramiti – po mojoj interpretaciji on ovde čisto jasno misli na čakavsku jezičnu formu zapadne Ugarske, u koj je ista pjesmica pisana. S druge strane u neki drugi pjesmica kao na primjer u „Republika“ suprotno argumentira i zagovara preuzimanje normiranoga jezika iz Zagreba. Ipak u istom ljetu, kada objavljuje svoj stav, izdaje i gramatiku čakavskoga gradišćanskohrvatskoga jezika.

Isto tako se u ovo vrime jur kaže jedna diskurzivna linija, ka bazira na manjkanju akceptiranja koncepta standardnoga jezika. Čini se, da čuda ki kani da se probije narječje njegovoga pojedinoga sela. Dostkrat se u jezičnoj diskusiji čuje (i do danas) zapravo suludi argumenat, ča bi koristio takov nadregionalo zamišljeni standardni jezik, ako se razlikuje od toga, koga se doma i u selu pomina. Ta argumentacija se je javljala s jedne strane ako je u pitanju preuzimanje štokavskoga standarda, ali i u pogledu na manje jezične reforme.

Kot sam na početku rekla, se kanim fokusirati na dva takove aktere – jednoga duhovnika i jednoga učitelja. Ignac Horvat, rodjen 1895. u Malom Borištofu, i Ivan Dobrović, 1882. ljeta rodjen u Prodrštofu. Bili su skoro ter jedna generacija, i bili su pred svim u razdoblju med dvimi boji aktivni u artikuliranju jezične politike za gradišćanske Hrvate, ki su najednoč postali manjina u tom smislu, da su bili i priznati kao takova grupa s dotičnimi pravi. Obadva su odrasli ne samo s hrvatskim jezikom, nego i s madjarskim i nimškim, dakle moglo bi se reći da su odrasli u duhu većjezičnosti, znali su kako je važno znati već nego jedan jezik.

Jednak pravopis!

Ako našu malu književnost pogledamo, moramo valovat, da je četirestov let dugo vsaki onakov pravopis hasnoval, kakovoga je znal. I danas vsaki onako piše, kako ga je volja, ali kako zna. Naš pravopis je tako šar, Miloradićeve slovnice uredbe tako „punjamo“, da još i naše nimške braće, kim naše knjige pod ruku dojdju, skoro „va zdvojnost“ dorenemo.

Čuda bi mogal povidat jedan urednik hrvatskih novin, jedan prosudnik hrvatskih knjig, ali onakov učan muž, komu je slovnica va malom prsti. Pogriška pogrišku sledi va rukopisih, va novinah i knjigah. Rekal mi je jedan muž na dotičnom mesli, da ako Hrvati propadu, da ćemo si bit sami krivi, kad još i va pravopisu volje nismo ujedinani. Ča jedan za dobro nahadja, drugomu segurno nij dobro.

*Jur u drugom broju Hrvatskih Novin od 11.1.1923
Ivan Dobrović potribuje 'Jednak pravopis';*

*Ivan Dobrović, učitelj i kantor u Mjenovu,
rođ. 1882. u Prodrštovu, umro 1967. u
Kiseloj Vodi;*

Ivan Dobrović je bio snažno uključen u osnivanje Hrvatskoga kulturnoga društva ter je bio i njegov prvi predsjednik. Kao takov je naravno i imao stav u jezičnom pitanju: Jasno i glasno je urgirao, da je potriban obavezan i normiran pravopis, da ne bi nadalje svi pisali onako kako su kanili i mogli. Dobrović je u svojem stavu i jasno referirao na romantične jezične koncepcije, jer je izjavio, da je normirani jezik za jednu skupnu zajednicu apsolutno potriban. Pred svim s pogledom na gradišćanske Hrvate, ke je vidio kao raštrkanu i podiljenu grupu, je argumentirao, da bi skupna jezična norma bila kao „eliksir“ za jaču medjusobnu povezanost i zajednicu. Ivan Dobrović je u svojem djelovanju zrcalio nacionalne pokrete 19. stoljeća i „preporoda“ – kanio je to sve dostignuti i za ovdašnju hrvatsku zajednicu. Ali zanimljiv je Ivan Dobrović pred svim i zato, jer je bio jedan od rijetkih intelektualcev onoga vrimenta, ki su od samoga početka kanili normirati „domaći“, „naš stari“ jezik; preuzimanje štokavskoga standardnoga jezika po njemu nije bila dobra ideja.

Točno suprotno tomu je argumentirao Ignac Horvat. U isto vrime, kad je Dobrović zagovarao kultiviranje „ovdašnjega domaćega jezika“ je Horvat argumentirao, da je to samo „kuhinski jezik“ ki nima potencijala, da bude standardni jezik. Redovito je zagovarao preuzimanje štokavskoga jezika, zagovarao Zagreb kao jezični centar za orijentaciju. A isto tako redovito su mu ljudi odgovorili, da im je to tudje, da se tako doma ne pomina, da to nije „po našu“. Ovde se jasno sukobljavaju različni koncepti i ideologije, naime „razgovorni jezik“, „dijalekt“, „krovni jezik“, „standardni jezik“. Očividno je postojalo poprilično veliko nerazumivanje, da standardni jezik kao krovni jezik mora pokriti različne varijante i varijacije i da sām po sebi ne more odgovarati svakomu pojedinačnomu govoru. S druge strani je Horvat jasno preuzeo tu vladajuću ideologiju standardnoga jezika, po koj su svi govori mimo njega manje vridni, vridni samo za kuhati na nji, ali ne pisati. Jur 1940. ljeta je Horvat tako počeo objavljivati

jezikoslovne crte, u ki je imao nakanu jezično obrazovati čitatelje *NAŠEGA TAJEDNIKA*. I po Drugom svjetskom boju nastavlja s „Jezičnim kutom“.

HRVATSKE NOVINE

GLASNIK GRADIŠČANSKIH HRVATA

XXVL ljeta / broj 5. Zeljezo, 30. januara 1965 Ishauju svaku subotu

KUKOPISI SE RALJU NA NASLOV: REDAKTION „HRVATSKE NOVINE“ - EISENSTADT - POSTFACH 26, BURGENTLAND SLOGA JE MOĆI POJEDINI BROJ Š 1.30

KONRAD MERŠIČ:

Ignac Horvat

(Povodom 70. rodjendana — 1. II. 1965)

Evo — stigla je 70. godišnjica i pitajmo se: kako?
— Pomoćom Božjom! — rekao bi naš jubilar.

I u smislu ove rečenice ću pokušati da objasnim neke dragocjene činje i vječne dare, koje smo primili Giječanci, Otavci, Doljno-Puljanci, Novo-Gorci i Frkanavci od svoga dobrog duhovnoga oca, svi Hrvati dobre volje od svoga narodnoga učitelja, Hrvatsko kulturno društvo od svoga bivšega pejsa, Hrvat-sko štamparsko društvo od svoga neustrudljivoga urednika, a hrvatski narod u Gradišću od svoga poletnoga buditelja i u svakom hrvatskom gaju i kraju obljubijenoga književnika.

Razvijanjem ovih misli pogodit ću zapravo samo neke stvarnosti iz života prečasnoga gosp. kona savjetnika Ignaca Horvata; ali neka mi bude dovoljno, da se odužim časnoj dužnosti i bit ću zadovoljan, ako se slažeš — dragi žitelj — u najvažnji poteti ovih redov.

misli, da čovjek uz mnogo napornih i brisnih dan dočivi i dosta radomih.

Narodni učitelj

Po peidi svojega Všnjega Učitelja razvijao je i nastavlja naš jubilar u selu sa školskom dječom, a omladinom i s odraslimi ljudi, na vjeraki i stručni tečaj, na javni priredba našega naroda i kroz svoje književno stvaranje napetnu kulturnu djelatnost, ka se fundira na njegovu odličnu psihološku vješticu i širokogrudnu naobrazbu.

Najveću posrednu hasan uživaju pravoda Frkanavci, i ako toga ne opažaju u širjoj stvarnosti. Ali ipak svaki vjernik upozna pravu smisao namjere, kad „gospodin“ pozivaju svakoga posebno — muže i žene, junake i divojke — na simeke večernje sastanke. Onda duhovni otac i kulturni djelat. „ove, sije i lanje“, diži obiljne duševne i duhovne dare svakomu, kolikogod gdo želji, i to u ravnopravnom sporazumu — vadeći iz svoga

Horvatovom djelovanju su se Hrvatske novine većkrat posvetile, tako i povodom njegovoga 70. rodjendana;

Horvat u svojoj argumentaciji svenek pazi i veli, da kani objasniti, a ne propisati. Očividno se je ipak bojava da će biti nadalje i redovitoga otpora. Naglasio je ali, da je uvjeren da triba nadregionalni normirani pisani jezik, a nadalje je zagovarao orijentiranje prema novoštokavskom. Podupirao ga je Karlo Preč, ki je 1947. ljeta objavio u novina predlog za skupni pravopis, ki je išao u pravcu novoštokavskoga (na primjer s pisanjem regresivne asimilacije, *pisal* na *pisao*, *vs* > *sv*). Preč se je i pozivao na »Kratk pravopis« Ignaca Horvata, koga je morao dakle sastaviti jur pred 1947. ljetom, koga poznamo ali samo po drugom izdanju. A uredniki novin su slijedili tomu Prečevomu predlogu od 1948. ljeta.

3. Normiranje „našega jezika“

To je bio dakle prvi korak prema skupnoj normi, ka je kanila pojti prema novoštokavskom standardnomu jeziku.

Daljni važni koraki prema normiranju su bile dvi takozvane daktilografije, dakle na pisaćoj mašini sastavljeni spisi, ki su se i proširili med onimi, ki su pisali i su bili mišljeni pred svim za urednike.

Prvo je jur spomenuti »*Kratak pravopis*« Ignaca Horvata. Ne znamo kada točno je izašlo prvo izdanje ovoga spisa – moramo pretpostaviti da je to bilo pred 1947. ljetom – ali u svakom slučaju je izašlo 1963. drugo izdanje. Po tomu moremo zaključiti, da je bilo potribno imati ovako sastavljeni dokumenat, u kom se predstavljaju pravopisna pravila za pisanje hrvatskoga jezika u Gradišću. Čuda toga, ča Ignac Horvat ovde prepisuje, je bilo jur ušlo u aktivno upotribljavanje pisane forme, a čuda toga je jur donesla upravo spomenuta jezična reforma u novina *NAŠ TAJEDNIK*.

No, kratko po tom je došlo do promjene puta, kim je Horvat bio krenuo skupa s drugimi: Još jedna daktilografija se je pojavila, i ona nedatirana, naime na tri stranica „Jezični predlogi i uputi“. Ov spis je Ignac Horvat sastavio skupa s Konradom Meršićem, ki je bio 1960. do 1972. ljeta nadzornik za hrvatsko školstvo i isto tako kot i Horvat veliki zagovornik preuzimanja novoštokavskoga. Treti autor je bio Štefan Zvonarić, ki je jur ranije izjavio sumlje u to, koliko je moguće preuzimanje štokavskoga standarda, i je tako zagovarao podučavanje gradišćanske varijante. Ipak, zalagao se je i za to, da se barem bazalno posredjuje znanje novoštokavskoga standarda. Sudeći po podnaslovu su se bili morali sastati na nekakovoj sjednici u Željeznu, na koj su odlučili – da li samo oni tri, ili već njih, ne moremo isčitati – sastaviti potribne jezične reforme. A ovi jezični predlogi su sada već ili manje preokretna točka: Autori su minjali svoj put i krenuli drugom stazom, jer su ovi jezični predlogi i upute stavljali lokalnu, gradišćansku varijantu na prvo mjesto.

A po toj stazi je onda već ki krenuo, ki je zapravo bio do sada na putu prema novoštokavskom. Prevelik je bio strah manjkanja akceptancije, odbijanja hrvatskoga standardnoga jezika, ki je u oni ljeti zbog društvenih okolnosti svakako bio na dost niskoj ljestvici u pogledu na prestiž jezikov. To valja i za gradišćanski i za štokavski. Moremo dakle i ustanoviti, da je društvena klima jasno uticala na jezično pitanje gradišćanskih Hrvatov i normiranje.

A prvi važan korak toga normiranja je bio *RJEČNIK*, ke je izašao 1982. ljeta, u kom je nimška rič prva natuknica, a onda 1991. ljeta drugi svezak s gradišćanskohrvatskim kao izvornim jezikom. Ali *RJEČNIK* uključuje i treći jezik, naime hrvatski standardni jezik. A kako je to svenek kod normiranja, je i u našem slučaju komisija morala odlučiti, ki leksem, ku rič staviti kao normu, na prvo mjesto, a to je u čuda slučajev bila varijanta sridnjega i odnosno ili sjevernoga Gradišća. A s tom odlukom naravno nisu svenek bili svi srićni. Pozvali su se u svojoj argumentaciji ali na najdužu tradiciju i najopširniji pisani korpus na ovoj varijanti. Pred svim ali i kod drugoga sveska je kritika nastala sve glasnija, da se je prelokalno orijentiralo. Ipak je urednički tim još naglasio, da akoprem je gradišćanskohrvatski svojevrsna varijanta, bi se morala orijentirati prema hrvatskomu standardnomu jeziku, ukoliko je potribno proširiti jezični fond.

Važno je i naglasiti, da su rječnici svisno koncipirani kao normativni rječnici, a ne kao dijalektalni rječnik. Cilj je bio skrojiti normirani jezik za komunikativne potriboće na svi mogući područji. Tim je gradišćanskohrvatskomu prepisana polivalencija, dakle funkcioniranje u svi mogući područji.

Ali normiranje nije učinjeno samo *RJEČNIKOM*, nego je pred svim potribna normativna gramatika, ter je tako izašla konačno 2003. ljeta Gramatika gradišćanskohrvatskoga jezika, u

kom gradišćanskohrvatski nije samo opisan, nego su postavljena pravila, a to i za fonetiku i fonologiju, za morfonologiju, morfologiju, tvorbu riči, sintaksu i red riči.

I ova gramatika ima isto kao i rječnici predgovor, u kom autorski tim pozicionira jezik. A i ovde se nadalje vidi dinamična veza prema hrvatskomu jeziku, jer akoprem autori naglašavaju da je gradišćanskohrvatski do neke mjere samostalan, nij potpuno autonoman od hrvatskoga jezika. Zanimljiva je i ovde terminologija, jer se govori o gradišćanskohrvatskom „samo“ kao književnom jeziku, ali o hrvatskom kao standardnom jeziku. Tako se implicira, da gradišćanskohrvatski samo u pismenoj formi funkcionira kao normirani jezik, ne ali u govornom obliku. A u tom pogledu se ne slažem potpuno, jer se i u govornomu obliku koristi normirani jezik – i ako sigurno u manjoj mjeri.

Pravopis gradišćanskohrvatskoga književnoga jezika je konačno izašao 2009. ljeta. Tim imamo zapravo sva važna kodifikacijska djela, da moremo govoriti o normiranom jeziku, ili samostalno normiranoj varijanti hrvatskoga jezika.

Nije dakle od svega početka bilo jasno, da ćemo mi danas imati ovakovu jezičnu situaciju, kakovu imamo. Zapravo su bili u našoj eliti bolje zastupani oni, ki su bili za put prema novoštokavskom standardu. Probili su se konačno oni, ki su zagovarali lokalnu varijantu. A dva prominentni zastupiki za te dva pole su bili spomenuti Ignac Horvat i Ivan Dobrović. A ov antagonizam, koga ove dvi figure tako prominentno zastupaju, nas sprohadja kroz cijelo 20. stoljeće.

Jer do danas se jezična diskusija kod gradišćanskih Hrvatov redovito javlja u vali, kao sporno pitanje, u kom se valjaju prednosti i škode različnih mogućnosti.

Jur od samoga početka se u cijeloj toj jezičnoj diskusiji moramo boriti s velikim nerazumivanjem većine ljudi, ča znači zapravo standardni jezik – i da se u ovom pogledu ne more probiti narječje svakoga pojedinoga sela. Do danas čujemo u jezičnoj diskusiji dostkrat zapravo suludi argumenat, ča bi nam koristio takov standardni jezik, ako se razlikuje od toga, kako se doma i u selu pomina. Ta argumentacija se je javljala s jedne strani, ako je u pitanju preuzimanje štokavskoga standarda, ali i u pogledu na, u medjuvrimenu, normirani čakavski gradišćanskohrvatski jezik.

Neki drugi argumenti u toj diskusiji su čist odraz društvenih i političkih okolnosti: u Austriji se javlja diskusija u drugoj polovici 20. stoljeća i se sukobljava s manjkanjem samopouzdanja i s jezičnom asimilacijom, ča je bilo uvjetovano duplom stigmatizacijom zaostalosti – kao Gradišćanac i kao Hrvat, ali i političkom konotacijom hrvatskoga jezika kao dijela komunističkoga srpskohrvatskoga i Jugoslavije. Da se u ovi okolnosti preuzimanje štokavskoga standarda nije moglo probiti, se čini jasnim, ter je došlo do normiranja one čakavske varijante, ka je imala najopširniju pismenu tradiciju med gradišćanskimi Hrvati. Da kratko gledamo i prik političkih granic: Kako se naglašava i u dvi *RJEČNIKI* i u *GRAMATIKI*, bi ova jezična forma tribala valjati za gradišćanske Hrvate s ovkraj i s onkraj granice, ča se vidi iz predgovorov *RJEČNIKOV* ali i *GRAMATIKE*. No, dandanas u Madjarskoj dostkrat najdemo korišćenje štokavskoga standardnoga jezika. Kroz promjenu političkih okolnosti i osamostaljenja Hrvatske, štokavski standard ovde već nije tako negativno i nadmoćno konotiran, tako da mu se već ne triba toliko suprotstavljati. Gledeć na situaciju u Slovačkoj

moremo viditi, da je i ovde hrvatski štokavski standardni jezik i u pismenom obliku, ali i u govoru, daleko prošireniji nego u Austriji i da normirani čakavski jezik nije onako prihvaćen, kako je bilo zamišljeno.

Ova jezična situacija je uvjetovana jakom prezentnošću i zalaganjem Hrvatske u zadnji desetljeći, a štokavski standardni jezik se je u najvećoj mjeri probio, ali to čudakrat na škodu domaćega narječja, ko i u razgovornom jeziku sve već nestaje. Skupna jezična tradicija ostaje ipak važna točka referencije za skupni prikogranični identitet, iako danas zapravo vidimo i divergencije u jezičnoj situaciji.

4. Kamo dalje s „našim jezikom“?

U lingvistiki se veli, da moremo govoriti o standardnom jeziku ako je normiran, polivalentan (dakle u svi mogući i različni područji funkcionira), stilistički razgradjen i ako je općenito obavezan. Moremo dakle reći za gradišćanskohrvatski, da je standardni jezik? Normiran je svakako, imamo i gramatiku, i rječnik, i pravopis. Stilistički razgradjen je po mojoj ocjeni svakako, a polivalentan je ukoliko ga uopće koristimo u različni područji – ali zapravo stvaramo književnost na njem, pišemo znanstvene članke na njem, koristimo ga u svakodnevnom životu, pa i poneki od nas u jurističnom području. Ukoliko je obavezan moremo diskutirati.

U svakom slučaju je gradišćanskohrvatski zastupan u različni i važni jezični domena: podučava se u škola, more se koristiti kao službeni jezik, koristi se u mediji od radija do televizije, u novina i online-mediji. Ipak je polag atlasa za ugrožene jezika UNESCO-a na drugom stepenu, naime ozbiljno ugrožen, *definitely endangered*. To znači, da se jezik ne prosljedjuje u dovoljnoj mjeri kao prvi ili materinski jezik, da bi se dugoročno očuvao. Da bi jezik dakle opstao, ga se mora pojačano govoriti, pisati, a pred svim posredovati u obitelji i koristiti i kao prvi jezik. Tomu treba ojačana svist i pojedincev, ljudi, ki ga moru govoriti i pisati, ali i društva i politike, početo od seoskih strukturov sve do savezne razine. Svaki i svaka more nešto doprinesti, a vidimo u najnovije vrime sve već poticajev i inicijativov za širenje svisti, kao na primjer postavljanje dvojezičnih uličnih natpisov, dvojezičnih informativnih natpisov, kot je to bilo u zadnji ljeti u Novom Selu, Uzlopu i Trajštofu. Vidimo različne nove online-formate, podcaste i snimke u različni konteksti i od različnih ponuditeljev, u ki se jezik aktivno koristi.

A imamo i inicijative kao „Auditorium maximum“, ke djelaju na proširenju znanja i u većinskom narodu o hrvatskoj narodnoj grupi, o gradišćanski Hrvati, da bi tim – ufam se – i izvan ove zajednice postalo jasno, da smo sastavni dio ove regije, ove države, ove pokrajine, da imamo mi i naš jezik ovde mjesta.

Svi mi bi morali djelati na tom, da se gradišćanskohrvatski koristi u svi mogući situacija i na različni polji, tako da bi mogle i različne jezične forme i stili lako su-egzistirati, kolokvijalni, razgovorni jezik, pravni jezik, znanstveni jezik, i čuda drugih formov. To je zadaća svih onih, ki moru koristiti jezik, zadaća govoračev i govoračic. A sve to, moramo se ufati, će pozitivno uticati na gradišćanskohrvatski jezik, da bi se svi kriki mukačev (*Unkenrufe*), da će ov jezik izumriti, izgubili ili pokazali krivim.

Vidi točnije:

- Tyran, Katharina Klara. 2015. *Identitäre Verortungen entlang der Grenze: Verhandlungen von Sprache und Zugehörigkeit bei den Burgenländischen Kroaten*. (Studies on Language and Culture in Central and Eastern Europe, Band 27). München, Berlin, Leipzig, Washington/D.C: Kubon & Sagner / Bibliion Media
- Tyran, Katharina. 2022. Im Spannungsfeld von Mehrsprachigkeit und Variantenvielfalt: Sprachpolitische Positionen zum Kroatischen im Burgenland am Beispiel Ignac Horvats. *Zeitschrift für Slawistik* 67/4. Berlin: De Gruyter: 511-533.
- Tyran, Katharina. 2022. Zur Situation der kroatischen Volksgruppe und ihrer Sprache in Österreich. *Europäisches Journal für Minderheitenfragen EJM*: 241-260.
- Tyran, Katharina. In print. From mosaic to pigeonhole: Frames, loyalties, and policies among the Croatian speaking population in former western Hungary / Burgenland. In: H. Grandits, I. Murber, K. Tyran (Eds.): *Enforcing a post-imperial Order: The Austro-Hungarian border land after WWI*. Oxford, New York: Berghahn.

Mag. Dr. Katharina Tyran, rođena 1982. Ijeta, je sveučilišna asistentica za slavensku filologiju na institutu za slavistiku sveučilišća u Beču. Bavi se manjinskim jeziki i vidljivosti jezika pred svim sa sociolingvističkim pristupom. Živi u Beču, Berlinu i Novom Selu na Hati.